

Volume 1, Issue 1, 2021

The Possibility of Ta'zir (Punishment) of Human Freezing Operations from the Perspective of Criminal Jurisprudence

Fatemeh Moghadasi¹, Gholamhasan Delavari^{*2}, Seyyed Mohsen Razmi³

1. Ph.D Student, Department of Figh and Foundations of Islamic Law, Faculty of Theology, Khorasan International Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Figh and Foundations of Islamic Law, Faculty of Theology, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran. (Corresponding Author)

3. Assistant Professor, Department of Figh and Foundations of Islamic Law, Faculty of Theology, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 99-107

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0002-8865-998X

TELL: +989155809570

Email:

m.mohammaddelavvar78@gmail.com

Article history:

Received: 27 Jan 2021

Revised: 10 Mar 2021

Accepted: 16 Mar 2021

Published online: 21 Mar 2021

ABSTRACT

Man is a creature that inherently desires eternal survival and life, and for this purpose has invented methods in which cryonics or human freezing is one of the newest and most advanced and at the same time the most challenging. In this method, it is hoped that the dead person's body can be kept through freezing for a long time and will be revived in the future. Contemporary jurists have forbidden this practice. According to most of them, human freezing is a form of murder if it is before a person's natural death, and if it is then, it is illegal to keep the body and not observe the rituals related to the burial of the dead person. Finally, according to the rule of "Ta'zir for Haram actions", the perpetrators of this illegitimate act can be punished.

Keywords:

Human Freezing, Death,
Illegitimate, Jurists.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2021 The Authors.

How to Cite This Article: Moghadasi, F; Delavari, Gh & Razmi, SM (2021). "The Possibility of Ta'zir (Punishment) of Human Freezing Operations from the Perspective of Criminal Jurisprudence". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 1(1): 99-107.

دوره اول، شماره اول، بهار ۱۴۰۰

بررسی قابلیت تعزیر عملیات انجماد انسانی از منظر فقه جزایی

فاطمه مقدسی^۱، غلامحسین دلاوری^{۲*}، سید محسن رزمی^۳

۱. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد بین‌الملل خراسان، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

۲. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران. (نویسنده مسؤول)

۳. استادیار، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۹۹-۱۰۷

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۹۹۸۸-۸۸۶۵-۰۰۰۲-۰۰۰۰-۰۰۰۰

تلفن: +۹۸۹۱۵۵۰۸۹۵۷۰

ایمیل:

m.mohammaddelavvar78@gmail.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۱۷

تاریخ ویرایش: ۱۳۹۹/۱۲/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۱/۰۱

واژگان کلیدی:

انجماد انسانی، مرگ، حرمت، فقها.

انسان موجودی است که ذاتاً میل به بقا و حیات جاودان دارد و بدین منظور روش‌هایی را ابداع کرده که انجام کرایونیک یا انجماد انسانی یکی از جدیدترین و پیشرفته‌ترین و در عین حال چالشی‌ترین آنها است. در این روش، امید است که بتوان جسم فرد مرده را از طریق انجماد، برای مدت طولانی نگهداری نمود و در آینده‌ای نه چندان دور به دنیا بازگرداند. فقهای معاصر در خصوص جواز این عمل، قایل به حرمت شده‌اند. از نظر اغلب ایشان، انجماد انسانی اگر پیش از مرگ طبیعی فرد باشد، نوعی قتل است و اگر پس از آن باشد، به دلیل نگهداری جسد و عدم رعایت تشریفات مذهبی مربوط به دفن میت، غیر مشروع است. در صورت اثبات حرمت عمل، طبق قاعده «التعزیر لکل عمل حرام» می‌توان عاملان اجرایی این عمل را مورد تعزیر و مجازات قرار داد.

مقدمه

انسان موجودی است که ذاتاً میل به جاودانگی در او نهاده شده است. تفاوت انسان با سایر حیوانات، میل به بقا و تلاش برای زنده ماندن در حیوانات و میل به جاودانگی در انسان‌ها است. به عبارت دیگر حیوانات به‌طور غریزی برای نجات حیات خود تلاش می‌کنند ولی دورنمایی از جاودانگی ندارند لیکن انسان به دلیل آنکه اولاً به واسطه قوه تعقل امکان عقلی جاودانه ماندن خود را متصور می‌داند و ثانیاً به دلیل بهره‌مندی از تنعمات دنیایی و تمایل به استمرار آن، خواستار پایان‌ناپذیری آن است، روش‌هایی را برای استمرار حیات خویش برگزیده است. این روش‌ها از ابتدایی‌ترین حالات آن یعنی تغذیه سالم و ورزش مداوم جهت طولانی کردن عمر طبیعی آغاز و به ابداع شیوه‌های دانش بنیان امروزی و پیشرفته گسترده است.

انسان دریافته است که برخی از انواع حیوانات دارای عمری طولانی هستند لذا به دنبال کشف علت آن و تعمیم آن به خود است و یا تلاش دارد با تعویض اعضای پیر و از کار افتاده و یا احتمالاً دارای نقص مانند قلب، قرنیه، کلیه و ... همچنان حیات طبیعی خویش را پی بگیرد. یکی از بلند پروازانه‌ترین ایده‌ها برای این منظور، بحث انجماد بدن بلافاصله پس از فوت است. البته اکثر مصادیق این تلاش، مربوط به بیماران صعب‌العلاج در شرف فوت است. در این فرض، گمان می‌شود که بتوان پس از گذشت سال‌ها و پس از کشف درمان بیماری لاعلاج کنونی، بدن منجمد شده متوفی را مجدداً قابل حیات نمود و ادامه روند درمانی وی را که منجر به شفای کامل و استمرار حیات وی می‌گردد پی گرفت. به این نظریه، انجماد انسان یا پروژه کرایونیک گفته می‌شود.

این ایده بلند پروازانه دارای چالش‌های مختلفی است. نخستین چالش، مباحث علمی و قابلیت اجرای آن فراتر از ایده‌پردازی صرف است. دانشمندان با مطالعه بر روی رفتار و

حالات فیزیولوژیکی برخی حیوانات دارای خواب زمستانی، تحقق این ایده را محال ندانسته‌اند و در عمل نیز چنانچه گفته می‌شود، روش‌هایی را ابداع کرده‌اند که البته نمی‌توان در خصوص صحت آن به قطعیت سخن گفت.

چالش دوم مباحث اخلاقی است. اخلاقی بودن پدیده علمی منوط به احراز چهار شرط است. نخست آنکه آن عمل سودمند باشد؛ ثانیاً ضرر معتنابهی را به دنبال نداشته باشد؛ ثالثاً مطابق با تصمیم‌گیری آزادانه و آگاهانه فرد انجام گیرد و نهایتاً موجب تحقق عدالت گردد. موافقان و مخالفان اخلاق بودن انجماد انسان، بر پایه هریک از چهار مؤلفه مذکور، برای نظرات خود اقامه دلیل و توجیه می‌نمایند که که در محل خود قابل نقد و بررسی است.

چالش مهم دیگر، مباحث اعتقادی و مذهبی است. از منظر کلامی، انسانی که مرده است، فاقد روح است. مفارقت روح از بدن به معنای پایان حیات نبانی انسان است. لذا ادعای احیای مجدد بدن و عودت دوباره روح امری قابل تأمل و اشکال است. از منظر فقهی نیز جسد مرده (در اینجا فرد منجمد) دارای حرمت است و پس از خروج روح باید طی تشریفات خاص به خاک سپرده شود و حال آنکه در اینجا بدن در حالت انجماد برای مدتی نامعلوم نگاه داشته می‌شود. از منظر حقوقی، اطلاق وضعیت حیات یا ممات بر فرد منجمد شده دارای آثار حقوقی متفاوتی خواهد بود. عدم تعیین دقیق این وضعیت، آشفتگی‌های بسیاری را از منظر حقوق خانواده و احوال شخصیه فرد منجمد شده و نیز حقوق کیفری موجب می‌گردد. (حبیبی و هاشم‌پور، ۱۳۹۸: ۵)

مجموع چالش‌های بر شمرده شده، زمینه را برای بررسی‌های علمی فراهم آورده و گستره وسیعی را پیش روی محققان حوزه‌های مختلف قرار می‌دهد. در این مجال، ابتدا به کلیاتی از مفهوم علمی انجماد انسانی و مراحل اجرایی آن اشاره شده و سپس دیدگاه فقها در خصوص مورد بررسی خواهد شد.

۱- مفاهیم و ادبیات نظری بحث

۱-۱- مفهوم انجماد انسان

«سرمازیستی یا کرایونیک^۱ یا انجماد انسان، دانش نو ظهور است که فرد متوفی بلافاصله پس از مرگ و یا حتی لحظاتی قبل از مرگ، با شوک الکتریکی و توقف ضربان قلب، وارد روند کاهش دما و تخلیه خون می‌گردد. بدن فرد بیمار بجای خون تخلیه شده توسط نیتروژن مایع منجمد شده، به‌طوریکه به بافت‌ها و سلول‌های بدن آسیب وارد نشود. هدف از اجرای این عمل سنگین علمی و پزشکی، امید به بازگرداندن دوباره فرد در آینده است.»^۲

دانش کرایونیک، دانشی چند بعدی، جدید و اصالتاً شاخه‌ای از علم فیزیک در کنار شیمی و پزشکی است که به امید بازگرداندن بیماران صعب‌العلاج پس از کشف و درمان بیماری مورد ابتلا، به تحلیل واکنش ارگانیسم‌ها و پروتئین‌ها و سلول‌ها در دمای بسیار پایین می‌پردازد. بیمار مبتلا به بیماری صعب‌العلاج نظیر سرطان، پس از ایست قلبی و با استفاده از هپارین^۳ ضد انعقاد، اکسیژن لازم به اندام‌های حیاتی بدن به خصوص مغز برای ادامه حیات رسانده می‌شود؛ سپس درجه حرارت بدن به تدریج کاهش می‌یابد. در این زمان برای جلوگیری از انجماد خون و پروتئین‌های بدن، به‌سرعت خون را از بدن تخلیه و به جای آن مایع نیتروژن برای جلوگیری و محافظت از آسیب‌های ناشی از یخ زدگی وارد بدن می‌گردد. در این مرحله بدن تا ۱۹۶ درجه سانتیگراد زیر صفر منجمد شده و در آخرین مرحله داخل کیسول نیتروژن مایع قرار داده می‌شود. این درجه انجماد، همان درجه‌ای است که از نظر علمی امکان نگاهداری بدن در آن با انگیزه احیاء وجود دارد گفته شده که تحت هر شرایطی،

از منظر سابقه پژوهش، با توجه به نوظهور بودن موضوع، تحقیقات مفصل و همه‌جانبه‌ای انجام نگرفته است. با این حال جستجوی اینترنتی منابع، نویسنده را به مآخذ زیر رهنمون داشته است: سیده فاطمه طباطبایی و همکاران وی در مقاله‌ای با عنوان «حکم تکلیفی کرایونیک بیمار لاعلاج از منظر فقه شیعه» تلاش کردند تا حکم تکلیفی کرایونیک بیمار لاعلاج مسلمان از منظر فقه شیعه را تبیین نمایند. (طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۶) شهناز بصیر زاده و سارا ادیبی سده در مقاله «بررسی فقهی حقوقی احوال شخصیه در انجماد بدن و حیات دوباره» در خصوص احکام فقهی و حقوقی فرد منجمد در ساحت احوال شخصیه پژوهش نموده‌اند. (بصیر زاده و ادیبی سده، ۱۳۹۵) همچنین خانم ستوده روش اقدام به تنظیم رساله دکتری در همین خصوص کرده است. در مقاله «ملاحظات حقوقی و کیفری در خصوص زوجه بیمار سرمازیست» به قلم حبیبی و هاشم پور (۱۳۹۸) برخی از مهم‌ترین چالش‌هایی که پس از اجرای کرایونیک برای زوجه متوفی ایجاد می‌شود مورد تبیین و بررسی قرار گرفته است. اما شاید بیشترین پژوهش در این رابطه مختص به آقایان احسان پور و حبیبی است که مقالات متعددی را در ابعاد مختلف این پدیده انجام داده‌اند. ملاحظات کیفری در خصوص اجرای کرایونیک (احسان پور و حبیبی، ۱۳۹۹ الف)، احوال شخصیه بیماران سرمازیست (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۸) و بررسی مشروعیت انجماد بیماران صعب‌العلاج (احسان پور و حبیبی، ۱۳۹۹ ب) نمونه‌های موفقی از تحقیق در این خصوص است.

روش تحقیق در این مقاله، به‌صورت توصیفی و تحلیلی است و برای نیل به این مقصود از ابزارهایی نظیر جستجوی اینترنتی و فیش‌برداری کتابخانه‌ای استفاده شده است.

^۱- Cryonics

^۲- <http://www.damadad.ir>.

^۳- Heparin

ذخیره‌سازی در نیتروژن مایع در دمای ۱۹۷- درجه سانتی‌گراد را می‌توان اساساً نامحدود دانست. (Meryman, 1956: 511)

دکتر موران (از دانشگاه شیکاگو) یک متخصص برجسته در بیوفیزیک، خاطر نشان می‌کند که «...هیچ فعالیت متابولیکی قابل تشخیصی در دمای نیتروژن مایع گزارش نشده است.» طبق دیدگاه وی، فعالیت مربوط به قطعات مولکولی موسوم به «رادیکال‌های آزاد» می‌تواند در این دما رخ دهد فلذا ذخیره‌سازی طولانی مدت بدن باید در دمای هلیوم مایع یعنی در درجه صفر مطلق باشد. میزان واکنش در دمای هلیوم مایع با ضریب حدود ۱۰ تریلیون کمتر از دمای نیتروژن مایع محاسبه می‌شود.

بسیاری از محققان دیگر نیز به همین نتیجه رسیده‌اند و اتفاق نظرشان، نظری آگاهانه بر اساس مشاهدات است که جسمی که توسط نیتروژن مایع خنک می‌شود می‌تواند بدون تغییرات قابل توجه برای دوره‌ای که حداقل سال‌ها و احتمالاً قرن‌ها است ذخیره شود. بدنی که توسط هلیوم مایع خنک شود، برای تمام اهداف عملی برای همیشه حفظ خواهد شد. بنابراین بدیهی است مشکل ذخیره‌سازی بدن و حفظ آن مشکل اصلی نیست.

براین اساس سرمازیستی تلاشی است برای نجات جان انسان‌ها در دمای بسیار پایین. در این روش می‌توان انسان‌ها را برای چندین دهه یا حتی قرن در شرایط ثابت نگهداری کرد به این امید که این افراد در آینده با استفاده از فناوری‌های جدید که در حوزه پزشکی به آن دست می‌یابند سلامت از دست رفته خویش را باز یافته و بار دیگر زندگی را از سر گیرند.

۱-۲- اولین اندیشه‌ها

نخستین بار «بنجامین فرانکلین»^۱ در سال ۱۷۷۳ ایده اولیه کرایونیک را مطرح نمود. وی اعتقاد داشت که سرد شدن شدید بدن پیش از مرگ می‌تواند انسان را برای سال‌های طولانی حفظ کند تا شاید در آینده دانش بشری بتواند بار دیگر آن‌ها را به حیات باز گرداند.

پروفسور ایتنگر در سال ۱۹۴۷ میلادی ایده انجماد را مطرح نمود. عمده نظریات وی در کتابی با عنوان «جنبش یخ زدگی» انتشار یافته است. پیش از او نیز تحقیقی در این خصوص توسط زیست شناس فرانسوی «ژان رستان»^۲ انجام گرفته بود. ایتنگر معتقد بود که از طریق منجمد کردن بدن انسان، بشر قرن بیست و یکم خواهد توانست هزاران سال عمر کند. این معلم فیزیک آن قدر درباره درستی نظریه خود اطمینان داشت که به خانواده خود وصیت کرد تا بدن او را پس از مرگ منجمد کنند. (احسان‌پور و حبیبی، ۱۳۹۹ ج: ۱۲)

۱-۳- نمونه‌های اولیه

در خصوص سابقه اجرای انجماد می‌توان به پروفسور «جیمز بدفورد»^۳ استاد فیزیولوژی دانشگاه کالیفرنیا اشاره کرد که در سال ۱۹۶۷ میلادی برای اولین بار اقدام به انجماد خود نمود. لیکن تاکنون موردی که فرد منجمد شده مجدداً مورد احیاء قرار گرفته و به این دنیا رجعت نموده باشد در دست نیست. علت فقدان این امر نیز نه شکست پروژه احیاء بلکه عدم اقدام شرکت‌های انجماد بدین منظور است.

با این حال فقدان مصداقی ملموس مانع از قبول امکان این امر نیست. صدها نفر در حال حاضر پس از مرگ زنده شده‌اند. این افراد اغلب قربانیان غرق شدگی، خفگی، نارسایی قلبی و مواردی از این دست هستند که مرگ بالینی را تجربه کرده‌اند.

^۱ - Benjamin Franklin.

^۲ - Zhanrastan

^۳ - Jamez Bedford.

الله- و هر کس این عمل را از روی تجاوز و ظلم و ستم انجام دهد، بزودی او را در آتشی وارد خواهیم ساخت و این کار برای خدا آسان است.» (نساء/۳۰) علاوه بر آیه مذکور، روایات بسیاری نیز در مذمت و نهی از انتحار وارد شده است. به عنوان نمونه ابی ولّاد می گوید: از امام صادق (ع) شنیدم که فرمود: «من قتل نفسه فهو فی نار جهنم خالدًا فیما- هر کسی عمدًا خودکشی بکند همیشه در آتش دوزخ خواهد بود.» (کلینی، ۱۳۶۷: ۴۵/۷) و نیز از امام باقر (ع) نقل شده است که فرمودند: «ان المؤمن یتلی بكل بلیه و یموت بكل میتة إلا أنه لا یقتل نفسه- مؤمن به هر بلایی مبتلا می شود و به هر نوع مرگ می میرد، اما خودکشی نمی کند.» (حر عاملی، ۱۴۱۴: ۲۴۰/۲۹) که مجموع ادله فوق حاکی از آن است که انجماد انسانی حرام است.

در مقابل، موافقان اجرای انجماد انسانی با عدم پذیرش دلیل مشروح، معتقدند که اجرای کرایونیک خروج موضوعی از ادله مذکور دارد چه آنکه عملیات انجماد بلافاصله بعد از فوت متوفی انجام می پذیرد لذا صدق مفهوم خودکشی بر عمل انجماد متوفی بلاجهت است. بلی اگر آغاز عملیات انجماد، در خصوص بیمار در حال احتضار و یا بیمار صعب العلاجی که امیدی به بهبود ندارد باشد، صدق خودکشی قابل بررسی است.

۲-۱-۲- توصیف انجماد به وقوع در تهلکه

از دیگر ادله مخالفان انجماد انسانی، استناد به آیه ۱۹۵ سوره بقره- «و لا تلقوا بایدیکم الی التهلکه»- است. خداوند در این آیه شریف می فرماید که خود را به دست خود، به هلاکت نیفکنید. از آنجا قبول انجماد، به دلیل عدم تضمین احیای بعد از آن، نوعی وقوع در تهلکه و ورطه نابودی است، لذا منهی شارع خواهد بود. (طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۵)

پاسخ به این توجیه علاوه بر مورد پیش گفته، استناد به جهت عقلی انجام این عمل است. انسان ذاتاً تمایل به استمرار حیات خویش دارد، لذا حتی در بحرانی ترین شرایط جسمانی

این افراد با استفاده از تنفس مصنوعی، ماساژ قلبی، تحریک شیمیایی، تحریک الکتریکی و سایر روش های طبی مدرن دوباره به حیات بازگشته اند. مورد مخصوصاً جالب توجه، راجر آرنستن، پسر نروژی است که در سال ۱۹۶۲ غرق شد و حدود دو ساعت و نیم نیز فاقد علایم حیات بود. وی حدود ۲۲ دقیقه در زیر آب بود. راجر پنج ساله، در یک روز سرد زمستان به داخل یک رودخانه یخی سقوط کرد و پس از غرق شدن دمای بدن او آنقدر پایین آمد که احتمالاً به زیر ۷۵ درجه سانتی گراد رسید. پزشکان تنفس مصنوعی را با استفاده از لوله ای در مجرای تنفس و فشار موزون بر روی قفسه سینه اعمال کردند تا گردش خون را ممکن نمایند. حدود دو ساعت و نیم پس از غرق شدن ضربان قلب طبیعی از سر گرفته شد. در ادامه راجر حدود شش هفته بیهوش بود و حتی به طور موقت نابینا گردید اما سرانجام با اختلال جزئی در برخی از هماهنگی های عضلانی و بینایی محیطی، بهبودی تقریباً کاملی پیدا کرد. (Kvittingen & Naess, 1963: 201) تجربیاتی این چنین نوید کارآمدی عملی احیاء پس از انجماد طولانی مدت را می دهد.

۲- انجماد انسان از منظر فقه

در این قسمت ابتدا اشاره مختصری به توجیهات موافقان و مخالفان انجماد انسان نموده، سپس نظر فقهای معاصر که در قالب استفتای بعمل آمده، حاصل شده، ارایه می گردد.

۱-۲- توجیهات موافقان و مخالفان

۱-۱-۲- تلقی خودکشی از انجماد

مخالفان انجام انجماد انسانی بر این باورند که فریز کردن خود به قصد احیای مجدد، در حالی که تضمینی برای آن وجود ندارد، فی الواقع نوعی خودکشی است. آیه ۲۹ سوره نساء نص صریحی در منع خودکشی است: «و لا تقتلوا أنفسکم» و برای مرتکب آن وعده عذاب داده شده است: «و من یفعل ذلک عدواناً و ظلماً فسوف نصلیه ناراً و کان ذلک علی

حرمت انجام انجماد انسانی است. در مجموع می‌توان نظرات فقها را در سه قسم، دسته‌بندی نمود.

۲-۲-۱- حرمت انجماد انسانی به دلیل تحقق مرگ

به زعم برخی از فقها، از آنجا که انجماد در حکم مرگ بیمار است لذا اقدام به انجماد از طرف متوفی، خودکشی و از طرف مجریان آن قتل است.

- آیت الله سیدعلی سیستانی: «حرام است».

(www.sistani.org؛ کد ۶۶۳۲۳۹)

- آیت الله حسین نوری همدانی: «حرام است».

(www.nooriamedani.org؛ کد ۲۹۹۱۳)

- آیت الله ناصر مکارم شیرازی: «اجازه دادن شخصی برای منجمد کردن او، در حقیقت نوعی خودکشی است، لذا شرعاً جایز نمی‌باشد» (www.makarem.ir؛ کد ۹۶۰۷۱۲۰۱۴۷)

- آیت الله سیدمحمود هاشمی شاهرودی: «جایز نیست، حتی اگر هیچ امیدی به زنده ماندن او وجود نداشته باشد و خود او اجازه چنین کاری داده باشد» (www.hashemishahrodi.org؛ کد ۱۲۳۱۸۹۸)

- «آیت الله بهجت: جایز نیست».

- آیت الله موسوی اردبیلی: اگر انجماد در حکم مرگ باشد جایز نیست و اگر نباشد محل تأمل است.

- آیت الله سیدکمال حیدری: این عمل جایز نیست، چرا که ایشان را در معرض آسیب و مرگ قرار خواهد داد» (طواف، ۱۳۹۳: ۶۹)

- آیت الله سیدمحمد حسینی شاهرودی: «در حالت اول یعنی منجمد کردن افراد زنده قبل از مرگ یا وصیت به آن، برخی از دانشوران معتقدند این انجماد اگر عرفاً کشتن به حساب نیاید ظاهراً فی نفسه منع شرعی و فقهی ندارد. ولی بنظر می‌رسد منجمد کردن افراد قبل از مرگ واقعی، خود نوعی کشتن آنها است. زیرا افراد را قبل از این که به مرگ طبیعی از دنیا بروند در وضعیتی قرار می‌دهند که مرگ آنها تقریباً

نیز میل به زیست بیشتر هرچند کوتاه مدت را از دست نمی‌دهد. حال اگر فردی مبتلا به بیماری لاعلاج در کمال صحت عقل و آزادی اختیار تصمیم به انجماد بگیرد، مسلماً هیچگاه در اندیشه وقوع نفس خود در تهلکه و شتاب در فنا نیست بلکه مزیتی در انجام این عمل می‌بیند که همانا احتمال بقای طولانی مدت توأم با صحت و سلامت پس از انجماد است. از این‌رو منطقی نیست که بگوییم این افراد متقبل هزینه‌های هنگفتی برای انجماد خود می‌شوند در حالی که تلقی وقوع در تهلکه دارند.

۲-۱-۳- تلقی قتل از اجرای انجماد

از دیگر ادله مخالفان انجماد انسانی، وصف دیگرکشی برای مجریان انجماد است. به زعم ایشان از آنجا که انجماد انسان به معنای مرگ او است، لذا فراهم نمودن موجبات مرگ دیگری ولو به خواست خود مجنی‌علیه واجد عنوان جزایی قتل است که خداوند در آیه ۹۳ سوره نساء از آن نهی نموده است: «و من یقتل مؤمناً متعمداً فجزأؤه جهنم خلداً فیها و غضب الله علیه و لعنه و اعدله عذاباً عظیماً» و هر کس، فرد با ایمانی را از روی عمد به قتل برساند، مجازات او دوزخ است. در حالی که جاودانه در آن می‌ماند و خداوند بر او غضب می‌کند و او را از رحمتش دور می‌سازد و عذاب عظیمی برای او آماده ساخته است».

پاسخ به این استدلال نیز همچون موارد فوق تابع پاسخ به این سؤال است که آیا اجرای انجماد به معنای مرگ فرد منجمد است یا منجمد در حیاتی هرچند معلق قرار دارد. مسلماً اگر انجماد منتهی به مرگ قطعی تلقی گردد، عمل مجریان آن نیز ارتکاب قتل تلقی خواهد شد والا فلا. (احسان پور و حبیبی، ۱۳۹۹: ۵)

۲-۲- نظرات فقهای معاصر

در خصوص مشروعیت انجماد انسانی، از مراجع معاصر استفتاءاتی به عمل آمده است که وجه مشترک همه پاسخ‌ها

محفظه‌های نیتروژن مایع، خلاف تشریفات مذهبی متداول بوده و حرام است.

پاسخ فقهای معظم به این سؤال که «آیا منجمد کردن انسان قانوناً مرده، به امید این که پزشکی آینده بتواند آنها را به زندگی بازگرداند جایز است؟» بدین شرح است:

– «آیت الله سیدعلی خامنه‌ای: اگر انسان مرده باشد، جایز نیست و باید دفن شود.

– آیت الله صافی گلپایگانی: انسانی که شرعاً مرده است باید دفن شود و مفروض سؤال جایز نیست. والله العالم.» (طواف، ۱۳۹۳: ۷۰)

نتیجه‌گیری

موضوع انجماد انسانی از دریچه‌های مختلفی، فقهی، حقوقی و اخلاقی قابل بحث است. از منظر فقهی فقهای معاصر نظر بر حرمت این عمل دارند و آن را جایز نمی‌دانند. از آنجا که طبق قاعده فقهی «التعزیر لکل عمل حرام»، برای هر عمل غیرمشموعی می‌توان قایل به مجازات بود، لذا قانونگذار کیفری می‌تواند، اجرای عملیات انجماد انسانی را به‌طور مستقل از تطبیق آن بر عناوین موجود کیفری نظیر قتل عمد، رأساً مورد جرم‌انگاری قرار دهد.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانت‌داری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردید.

تعارض منافع: تدوین این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله توسط نویسنده نخست انجام گرفته و نظارت بر حسن انجام آن با سایر نویسندگان بوده است.

تشکر و قدردانی: از تمام کسانی که ما را در تهیه این مقاله یاری رسانده‌اند، سپاسگزاریم.

قطعی و احتمال بازگشت دوباره آنها به زندگی بسیار ناچیز و در حد فرضیه‌ای غیرقابل توجیه است.

۲-۲-۲- حرمت انجماد انسانی به دلیل اسقاط عمدی تکالیف شرعیه

در فرضی که بنا بر احتمالات پزشکی، فرد منجمد را نه فردی مرده بلکه دارای حیات معلق بدانیم، باز برخی فقها انجماد انسانی را حرام دانسته و علت آن را اسقاط عمدی تکالیف شرعیه در حالت انجماد عنوان کرده‌اند.

– آیت الله اسدالله بیات زنجانی: «از نظر فقهی چون موضوع تکالیف الهی را با عمد و اختیار معدوم ساخته و از بین می‌برد، مانند این است که بداند موقع نماز آب پیدا نخواهد کرد و آب موجود قبل از وقت را تلف کند که به طور اتفاق فقها نظر داده‌اند مشروع نیست.» (www.bayat.info)

در اینجا نیز چنانچه فرض را بر حیات فرد منجمد بدانیم، لاجرم بر فرد ذی‌حیات تکالیفی مستقر است که باید آن را ادا کند. به‌عنوان مثال این فرد در طول مدت حیات خود باید به اقامه نماز و روزه‌داری بپردازد لیکن وقتی خود را در حالت انجماد قرار می‌دهد، عمداً از انجام وظایف خود در زمان انجماد استتکاف نموده است و این امر حرام است. حال از آنجا که انجماد مقدمه این حرام است، حرام خواهد بود.

۲-۲-۳- حرمت انجماد انسانی به دلیل رعایت آداب توفی

یکی از فروض علمی قابل طرح در خصوص انجماد انسانی آن است که فرد داوطلب فعلاً به دلیل توقف قلب و کارکردهای حیاتی مرده تلقی می‌شود اما با توجه به مجموعه عملیات‌هایی مانند خارج کردن خون از جسد و قرار دادن در محفظه‌های خاص، امکان احیای مجدد وی وجود خواهد داشت. در این فرض نیز برخی فقها با اشاره به اینکه جسد مسلمان دارای حرمت است و پس از فوت تابع رعایت تشریفات مانند کفن و دفن می‌باشد، لذا نگاه داشتن آن در

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی سامان یافته است.

منابع و مأخذ

الف. کتب و مقالات

- احسان پور، سید رضا و حبیبی، جواد (۱۳۹۹ الف). «بررسی مشروعیت انجماد بیماران صعب العلاج». *فقه میان رشته‌ای اجتماعی*، ۹(۱): ۷۳-۹۶.

- احسان پور، سید رضا و حبیبی، جواد (۱۳۹۹ ب). «ملاحظات کیفری در خصوص اجرای کرایونیک». *حقوق پزشکی*، ۱۴(۵۲): ۵۱-۶۸.

- احسان پور، سید رضا و حبیبی، جواد (۱۳۹۹ ج). *مجموعه مقالات کرایونیک/انسانی*. تهران: پژوهاک عدالت.

- بصیرزاده، شهناز و ادیبی سده، سارا (۱۳۹۵). «بررسی فقهی حقوقی احوال شخصیه در انجماد بدن و حیات دوباره». *فصلنامه مطالعات حقوقی*، ۱(۶): ۲۱۵-۲۲۸.

- حبیبی، جواد و هاشم پور، مدیحه (۱۳۹۸). «ملاحظات حقوقی و کیفری در خصوص زوجه بیمار سرمایست». *فصلنامه فقه اقتصادی*، ۱(۲): ۱-۱۴.

- حبیبی، جواد؛ احسان پور، سید رضا؛ گلدوست جویباری، رجب و عباسی، علی (۱۳۹۸). *حقوق پزشکی*، ۱۳(۵۰): ۱۹۳-۲۰۹.

- حرّ عاملی، شیخ محمد بن حسن (۱۴۱۴). *وسائل الشیعه*. جلد بیست و نهم، چاپ دوم، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام.

- طباطبایی، سیده فاطمه؛ محمد حسین زاده، عبد الرضا و مولوی فر، سمیه (۱۳۹۶). «حکم تکلیفی کرایونیک بیمار لاعلاج از منظر فقه شیعه». *فقه پزشکی*، ۹(۳۰-۳۱): ۲۱-۳۲.

- طواف، مجتبی (۱۳۹۳). *مشروعیت انجماد بیمار لاعلاج /زنظر مذاهب فقهی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، قم: دانشگاه ادیان و مذاهب، دانشکده مذاهب اسلامی.

- کلینی، ابی یعقوب (۱۳۶۷). *الفروع من الکافی*. جلد هفتم، چاپ سوم، قم: دار الکتب الاسلامیه.

ب. استفتاءات

- بیات زنجانی، اسدالله. برگرفته از سایت: www.bayat.info (آخرین مراجعه: ۱۳۹۹/۱۲/۲۳)

- سیستانی، سیدعلی. کد استفتاء ۶۶۳۲۳۹. برگرفته از سایت: www.sistani.org (آخرین مراجعه: ۱۳۹۹/۱۲/۲۳)

- مکارم شیرازی، ناصر. کد استفتاء ۹۶۰۷۱۲۰۱۴۷. برگرفته از سایت: www.makarem.ir (آخرین مراجعه: ۱۳۹۹/۱۲/۲۳)

- نوری همدانی، حسین. کد استفتاء ۲۹۹۱۳. برگرفته از سایت: www.noorihamedani.org (آخرین مراجعه: ۱۳۹۹/۱۲/۲۳)

- هاشمی شاهرودی، سید محمود. کد استفتاء cfb۱۲۳۱۸۹۸. برگرفته از سایت: www.hashemishahrodi.org (آخرین مراجعه: ۱۳۹۹/۱۲/۲۳)

ج. منابع انگلیسی

- Meryman, H. T (1956). "Mechanics of Freezing in Living Cells and Tissues". *Science*, 124: 515.

- Kvittingen, T. D. & Naess, A (1963). "Recovery From Drowning in Fresh Water". *British Medical Journal*, 18: 201.